

توسعه فرهنگ پژوهش در آموزش و پرورش

علم پژوهش در جامعه ایران اسلامی به ویژه در آموزش و پرورش علاوه بر اصول، روش و ابزارهای پژوهش، دارای الزاماتی است که بدون آن امکان انجام تحقیقات و شناخت دقیق مسائل وجود نخواهد داشت. یکی از این الزامات زمینه سازی بستر ساختار فرهنگی در هر جامعه و نهاد می باشد به نحوی که اشاعه فرهنگ علمی و پژوهشی در نهاد آموزش و پرورش منجر به بهبود در سرعت بخشی به پژوهش های آموزش و پرورش گردد. پژوهش در این گزارش به عنوان یک پدیده اجتماعی در نظر گرفته می شود که وضعیت جامعه و رویکرد و نگرش افراد می تواند موجب شکوفایی و توسعه پژوهش گردد.

بنابراین باید به عوامل فرهنگی موثر بر پژوهش توجه نمود و آن را جدی گرفت. بخش نخست این گزارش به عوامل فرهنگی موثر در جامعه و نهاد آموزش و پرورش پرداخته است و در بخش دوم دلایل عدم کاربست یافته های پژوهشی بیان شده است.

عوامل فرهنگی موثر عبارتند از:

صداقت و شفاف گویی در اعلام نتایج پژوهش ها

رازداری در کار پژوهشی اشتباه است. صاحبان فکر و اندیشه باید در بستری آزاد نتایج پژوهش های خود را بدون هیچگونه ترس یا ارائه کنند و بدون توجه به سلیق و سیاست های مسئولان به طور شفاف نتایج پژوهشی خویش را برای اصلاح امور تعلیم و تربیت به جامعه علمی آموزش و پرورش ارائه نمایند.

اعتماد و اطمینان افراد به یکدیگر

در جامعه و به ویژه جامعه فرهنگی، اعتماد و اطمینان دو طرف موجب می شود که پژوهشگران به راحتی اطلاعات لازم را کسب کرده و آن را در فضای علمی رد و بدل کنند.

فاصله از قدرت و افراد

این بدان معنی است که پژوهشگر باید برای جلوگیری از دخالت ارزش ها و پیش داوری ها در نتایج علمی از مراکزی که سیاست های اصلی را تعیین می کنند دوری نماید تا نتایج آنگونه که باید و شاید علمی باشد و تحت تاثیر نظرات و سیاست های مسئولان تغییر نکند.

دوری از تقلید گرایی

در پژوهش های علمی علاوه بر ادبیات علمی باید مسائل بومی را نیز توجه کرد و نباید در تحقیقات علمی پژوهشگر تقلیدگر محض باشد و تمامی یافته ها و راه های رفته کشورهای توسعه یافته را بدون هیچ تغییری بپذیرد.

دوری از تعصب

دوری از تعصب و عقاید قالبی در پژوهش های آموزش و پرورش بسیار مهم است. باید پذیرفت که نتایج علمی ابطال پذیرند و در شرایط دیگر و در زمان و مکان دیگر شاید نتایج تغییر یابند باید به دستاوردهای خود همیشه با چشم متغیر نگاه کرد که شاید قابل تغییر باشد.

دوری از تقدیر گرایی

برای توسعه تحقیقات از تقدیرگرایی دوری کرد زیرا که تفکر <هرچه پیش می آید درست است و خوب است> موجب دوری از تحقیق و جستجو می شود.

دوری از پول مجوری

آنچه مسلم است در تحقیقات برآورد هزینه بسیار مهم و جدی است ولی نباید هدف از انجام پژوهش صرفاً به دست آورد درآمد باشد مخصوصاً در آموزش و پرورش این مورد از جایگاه بالایی برخوردار است.

اهمیت دادن به تحقیق و پژوهشگر

باید در نهاد آموزش و پرورش پژوهشگر جایگاه بسیار رفیعی داشته باشد که هیچ کس به راحتی به او امر و نهی نکند و احترام او را حفظ نماید.

شناسی سسته سالاری و تخصص گرایی در پژوهش

پژوهشگر باید یک فرد متخصص بوده و در زمینه کار مشخص شده تجربه کاری داشته باشد و یک پژوهشگر به تمام معنی باشد به طور مسلم هر فرد دانشگاه رفته ای قادر به انجام تحقیقات نخواهد بود.

نتایج تحقیقات محور برنامه ریزی باشد

نتایج تحقیقات باید پایه و اساس برنامه ریزی ها باشد و به طور جدی مورد توجه قرار گیرد.

پژوهش کردن نه یک فعالیت تجمیلی، بلکه یک ضرورت برای برنامه ریزی قلمداد شود.

آنچه مسلم است می‌توان عوامل بسیاری را برای بسترسازی فرهنگ توسعه پژوهش در آموزش و پرورش عنوان کرد ولی با توجه به شرایط و وضعیت موجود در جامعه و نهاد آموزش و پرورش به نظر می‌رسد موارد ذکر شده از مهمترین موارد هستند.

دلایل نبود کاربست یافته‌های پژوهشی در آموزش و پرورش

بدون تردید، مهمترین عامل پیشرفت و توفیق فزاینده بشر در آغاز هزاره سوم اهمیت دادن به فرآیند تحقیق و استفاده بهینه از یافته‌ها در عرصه‌های مختلف دانش و تکنولوژی است.

با این همه در بسیاری از کشورهای از جمله ایران، نگرانی‌های قابل توجهی در زمینه نبود ارتباط مناسب میان تحقیقات و تصمیمات در حوزه‌های مختلف به ویژه در تعلیم و تربیت و برنامه‌ریزی درسی وجود دارد.

از یک سو محققان از نبود توجه به نتایج پژوهش‌ها در فرآیند تصمیم‌سازی شکایت دارند و از سوی دیگر تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان به نارسا بودن و یا در دسترس نبودن پژوهش‌ها در هنگام تصمیم‌گیری تاکید دارند.

در عین حال، امروزه در سراسر جهان این امر نیز به عنوان یک واقعیت پذیرفته شده است که از دانش و یافته‌های ارزشمندی که توسط مجامع پژوهشی تولید می‌شود، می‌توان استفاده بیشتری به عمل آورد.

شواهد بسیار زیادی وجود دارد که نشان می‌دهد میان اطلاعات حاصل از پژوهش‌ها و تصمیم‌گیری برای تدوین، اجرا و ارزشیابی شکاف و فاصله زیادی وجود دارد.

به دلیل محدودیت منابع و اعتبارات پژوهشی از یک سو و بی‌توجهی تصمیم‌سازان به یافته‌های پژوهشی از سوی دیگر و همچنین نبود اعتماد کافی به صداقت یا صحت گفتار، تخصص و صلاحیت علمی محقق از موانع مهم به شمار می‌روند.

علاوه بر مطالبی که ذکر شد، موانع دیگری در کاربست پژوهش‌ها وجود دارد که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

- موانع مرتبط با جهت‌یابی پژوهش‌ها
- نوبت بودن فرآیند پژوهش و برنامه‌ریزی در مراکز اجرایی
- موانع تعامل محققان و تصمیم‌گیرندگان
- موانع مرتبط با کیفیت پژوهش‌ها
- عرضه نشدن مناسب نتایج پژوهشی به مسئولان و برنامه‌ریزان کشور
- بی‌توجهی به نیازها و اولویت‌های اساسی در امر پژوهش
- نبود ارتباط میان موضوعات و عناوین پژوهشی و نیازهای واقعی مراکز اجرایی
- استفاده از رویکرد موضوعی برای بیان و تعریف مساله از سوی پژوهشگران دانشگاهی به جای رویکرد مساله‌شناسی یا آسیب‌شناسی
- ارائه نتایج و توصیه‌های پژوهشی به صورت کلی، مبهم و نامناسب و غیرمرتبط با محتوای پژوهشی
- میزان و حدود اختیارات تصمیم‌گیرندگان و مجریان در کاربست نتایج پژوهش‌ها
- محدودیت مالی و دسترسی نداشتن به نیروی انسانی متخصص

نیود ارتباط میان موضوعات و عناوین پژوهشی و نیازهای واقعی سبب می‌شود که محافل پژوهشی و برنامه‌ریزی، هریک جدا و منفک از دیگری فعالیت خود را دنبال کنند، از این رو بخش مهمی از منابع و اعتبارات پژوهشی صرف موضوعاتی می‌شود که از حساسیت و اهمیت لازم برخوردار نیست و یافته‌های حاصل نمی‌تواند در چارچوب زمانی مورد نظر، به کار گرفته شود.

این در حالی است که نخستین گام در فرآیند پژوهش، شناسایی موضوعات اساسی و قابل استفاده در فعالیت‌های پژوهشی است. شاید یکی از مهمترین مسائل در این راستا، فقدان نظام موثر برای نیازسنجی پژوهشی در زمینه‌های مختلف باشد. زیرا موضوعات پژوهشی عمدتاً به صورت ذهنی، سلیقه‌ای و با استفاده از کمیته‌های تخصصی (با عضویت افراد محدود) بررسی و به عنوان اولویت پژوهشی اعلام می‌شود.

نخستین گام، سازماندهی ساختار مناسب برای نیازسنجی پژوهشی است. مساله دیگر در این راستا، پس از شناسایی اولویت‌ها تعریف و تبیین مساله تحقیق است که باید از رویکرد موضوعی که پژوهشگران دانشگاهی به آن می‌پردازند به رویکرد مساله‌شناسی یا آسیب‌شناسی روی آورد.

در گام بعدی باید از طریق شورای مدیران مراکز آموزشی در مناطق آموزش و پرورش کمیته‌هایی تشکیل شود تا عناوین پژوهشی از طریق مراکز آموزشی به کمیته‌ها ارجاع و پس از تایید و اولویت‌بندی به مراکز پژوهشی فرستاده شود. در گام آخر باید با برگزاری دوره‌های ضمن خدمت در قالب کارگاه‌های تحقیق و پژوهش برای مدیران و آموزگاران مراکز آموزشی، آنها را با اهمیت و ضرورت مقوله تحقیق و پژوهش در امر تعلیم و تربیت و برنامه‌ریز آموزشی آشنا کرد و از توانایی آنها در انجام کارهای پژوهشی استفاده نمود.

راهکارهای توسعه فعالیت‌های پژوهشی و استفاده مطلوب از یافته‌های پژوهشی

- سفارش تحقیقات از طریق مراکز آموزشی به مراکز پژوهشی برای فعال کردن و تجربه‌دار شدن مراکز تحقیقاتی
- گسترش مراکز پژوهشی و تحقیقاتی و افزایش اعتبارات پژوهشی
- افزایش تعرفه‌های تحقیقاتی
- تجدید نظر در برنامه‌ها و محتوای آموزشی مراکز تربیت‌معلم برای هدایت دانشجویان به امور پژوهشی
- دایر کردن کارگاه‌های آموزشی در زمینه پژوهش برای مسئولان مراکز آموزشی و معلمان
- ایجاد زمینه لازم برای خروج از بروکراسی اداری اجرای پروژه‌های تحقیقاتی
- در نظر گرفتن پاداش مناسب برای طرح‌هایی که بازدهی واضح و مشخص در زمینه آموزشی و تربیتی داشته باشد
- مشخص کردن دستگاه‌های مسئول برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت در امور تحقیقاتی برای ارتقاء دائمی کیفی و کمی تحقیقات
- شناسایی موضوعات اساسی و قابل استفاده در فعالیت‌های برنامه‌ریزی درسی و آموزشی
- سازماندهی ساختار مناسب برای نیازسنجی پژوهشی
- استفاده از رسانه‌های مختلف برای انتشار و توزیع یافته‌های تحقیقات به منظور بهره‌برداری از نتایج پژوهش‌ها
- تشکیل همایش‌ها و جلسات مشترک برای گزارش پژوهشی به تصمیم‌گیرندگان و مجریان.

منابع

- بصیری، عباس، (۱۳۸۲)، خبرنگار پژوهش، سال دوم، شماره ۲.
- فتحی‌واجارگاه، کوروش، (۱۳۷۷)، اصول برنامه‌ریزی درسی، چاپ اول، تهران، انتشارات ایران‌زمین.
- فتحی و اجارگاه، کوروش، (۱۳۸۲)، «موانع پژوهش مدار کردن تصمیم‌گیری در فرآیند برنامه‌ریزی درسی» فصلنامه تعلیم و تربیت.
- مهر محمدی، محمود، (۱۳۷۸)، گزارش طرح ملی شناسایی زمینه‌ها و اولویت‌های پژوهشی
- مهر محمدی، محمود (۱۳۷۸)، کاربست یافته‌های تحقیقاتی در آموزش و پرورش

محمدسهرابی - کارشناس ارشد برنامه‌ریزی آموزشی

منبع: روزنامه اطلاعات